

Suomalainen kansanruno kaiken
maailman kielillä: uusi verkkojulkaisu
C. G. Zetterqvistin ”Jos mun tuttuni
tulisi” –runon käänösaineistosta

—

Maria Niku

H

—

elsingfors Morgonblad uutisoi kesällä 1843 eriskummallisesta hankkeesta: eräs tukholmalainen kauppiassäädyn jäsen, nimeltään C. G. Zetterqvist, oli saanut idean julkaista suomalaisen runon mahdollisimman monille kielille käännettynä. Artikkelissa epäiltiin hankkeen kirjallista arvoa, mutta myönnettiin sen kuitenkin olevan ainutlaatuinen lajissaan ja arveltiin sen voivan edistää suomalaisen kansanrunon tunnettavuutta ulkomailla. (*Helsingfors Morgonblad* 12.6.1843.)

Konsuli J. H. Glosemeyerin sihteerinä ja kassanhoitajana toiminut Carl Gustaf Zetterqvist oli vain 25-vuotias, kun hän päätti vuonna 1842 ryhtyä kielelliseen suurhankkeeseen: kerätä niin monta käännöstä kuin mahdollista suomalaisesta ”Jos mun tuttuni tulisi” -kansanrunosta (Johansson 1941, 71). Hanke onnistui hämmästyttävällä tavalla. Reilun viidentoista vuoden aikana käännöksiä kertyi yli 460 (Knuutila & Timonen 1999, 251), Ruotsin maakuntien murteista sanskriittiin ja gootin kieleen. Käännöksiä lähettivät niin ajan kieli-tieteen harrastajat kuin eturivin tietentekijät, kirjailijat ja runoilijat.

Hanke oli hämmästyttävä myös lähtökohdiltaan, sillä Zetterqvistillä ei ollut kielitieteellistä taustaa eikä hän myöskään osannut suomea (*Helsingfors Morgonblad* 12.6.1843). Miten Zetterqvist ylipäänsä sai idean ryhtyä hankkeeseen? Miksi hän otti hankkeen kohteeksi juuri suomalaisen runon?

Zetterqvistin kokoamia alkuperäisiä käännöksiä sekä hankkeeseen liittyvää kirjeenvaihtoa säilytetään Göteborgin yliopiston kirjastossa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (jatkossa SKS) on tänä vuonna julkaissut arkistossaan olevan käsikirjoitusaineiston kopion verkkojulkaisussa *Jos mun tuttuni tulisi* (SKS 2022), joka sisältää kaikkien käännösten korkeatasoiset faksimilekuvat metatiedoin varustettuna.¹

Kunnianhimoinen ja kansainvälinen hanke

”Jos mun tuttuni tulisi” on kansainvälisesti tunnetuin itämerensuomalainen rakkauslaulu ja kirjallisessa muodossa kiertämään lähtenyt kalevalamittainen kansanruno. Runon julkaisi alun perin Henrik Gabriel Porthan 1700-luvun lopulla, minkä jälkeen se levisi hänen oppilaansa Frans Mikael Franzénin kautta muihin julkaisuihin. Euroopassa runo tuli laajemmin tunnetuksi Giuseppe Acerbin vuonna 1802 julkaistusta matkakertomuksesta.² (Kallio 2022.) Jopa Goethe julkaisi runosta saksannoksen nimellä ”Finnisches Lied” vuonna 1810 (Kunze 1970; Knuutila & Timonen 1999, 196–200).³ Zetterqvist tutustui runoon lukiessaan Adolf Fredrik Skjöldebrandin vuonna 1801 julkaistua matkakertomusta,⁴ ihastui siihen ja hankki Franzénilta sen suomen- ja ruotsinkieliset versiot (Haltsonen 1961).

Romantiikan ajatusmaailma ja sen aikaansaama yleinen innostus kansankieleen ja runouteen näkyvät tavassa, jolla Zetterqvist kuvailee runoa laatimisaan esittelyteksteissä:⁵

Tämä laulu, joka muistuttaa siitä yksinkertaisuudesta ja viattomuudesta, jossa muinaiset kansat ja kielet kerran olivat [--]; mutta sen yksinkertaisuudesta huolimatta se kuitenkin pitää sisällään hyvin kauniita ja todella omaperäisiä ajatuksia, mikä pätee yleensäkin pohjolan vanhaan kansanrunouteen, joka erottuu ylevän ja luonnollisen energisen luonteensa sekä syvän lämminhenkisyytensä ja hellyytensä vuoksi. (Zetterqvist 1844; suom. MN.)⁶

Voisin jopa liioittelematta vahvistaa, että huomiomme kohde on yksi kauneimpia kansanrunouden tuotteita. Mistä esimerkiksi löytyisi kauniimpi ajatus kuin toisessa säkeistössä, jossa tämä Sapfo, vaikkakaan ei Lesbokselta, päästää hetken innoittamana lentoon sydämensä palavat tunteet. (Zetterqvist 1853; suom. MN.)⁷

Kansanrunon ottaminen hankkeen kohteeksi palveli sen päätarkoitusta eli koota mahdollisimman monta käännöstä: yksinkertaisena ja tavallisia teemoja käsittelevänä runo olisi helppo kääntää kielille, jotka eivät olleet kovin kehittyneitä ja joissa sanasto ei ollut rikas. Sitä vastoin vain harvat pystyisivät laatimaan alkuperäiselle uskollisen käännöksen nykyrunoista, jotka olivat abstraktimpia ja taiteelliselta arvoltaan suurempia. (Zetterqvist 1844; vrt. Kunze 1970, 373.)

On epäselvää, oliko Zetterqvistillä alun perin muuta motiivia kuin uteliaisuus (vrt. *Revue Suédoise* 1858, 58). Hänen monessa yhteydessä ilmoittamansa tavoite vaikuttaa tyypilliseltä keräilijän päähänpistolta. Vuoteen 1844 mennessä hankkeella oli kuitenkin selkeä kielitieteellinen päämäärä. Käännöskokoelmasta oli määrä tulla eräänlainen kielikartta, jossa kielistä kiinnostuneet pystyisivät havainnoimaan kielten välisiä suhteita ja erilaisia kehitysvaiheita (Zetterqvist 1844).

Kielihankkeella oli ainakin jonkinlainen systematiikka. Vuonna 1853 kääntäjiä varten painattamassaan esittelylehtisessä Zetterqvist toteaa, että käännösten tuli olla mahdollisimman tarkkoja, jotta kokoelmalla olisi kielitieteellistä arvoa. Käännökset järjestettäisiin systemaattisesti kielten alkuperän ja sukulaisuuden mukaan. Lehtinen sisältää runon latinan-, ranskan- ja saksankieliset käännökset sekä ohjeet kääntäjille. Käännösten tulisi olla uskollisia näille kolmelle versiolle ja mielellään runomuotoisia, mutta myös proosakäännökset olisivat hyväksyttäviä, mikäli jollakin idiomilla olisi vaikea laatia runomuotoista käännöstä. Painovirheiden välttämiseksi käännökset tulisi kirjoittaa mahdollisimman selkeästi. Käännösten ohien liitetyt kielitieteelliset selvitykset ja käännösten pohjalta sävelletyt laulut olisivat tervetulleita. (Zetterqvist 1853.)

Eri asia on, oliko Zetterqvistin lähestymistapa kielitieteellisesti pätevä. Uppsalan yliopiston muinaisphojjoismaisten kielten dosentti Carl Säve neuvo

Zetterqvistin onnistuminen hankkeessaan oli tehokkaan verkostoitumisen ansiota, mikä 1800-luvulla tarkoitti etenkin aktiivista kirjeenvaihtoa.

---

kirjeessään Zetterqvistille 25.3.1856 (*Finska Runan. Samling av komparativ språk-forskning*; tästä eteenpäin FR), että jonkinlainen raja tuli asettaa etukäteen. Rajoittamalla esimerkiksi germaanisiin kieliin olisi kokoelmassa mahdollista päästä jonkinlaiseen täydellisyyteen ja saada aineistosta aidosti vertailukelpoinen. Ruotsin maakuntien osalta ei kannattanut koota useita käännöksiä kunkin maakunnan eri pitäjistä: nämä saattaisivat luoda harhaanjohtavan vaikutelman aidoista murre-eroista, kun oikeasti eroissa oli kyse kääntäjien sanavalinnoista.

On mahdollista, että Zetterqvistin motiiveissa oli sekä aitoja kielitieteellisiä pyrkimyksiä että keräilijän intoa. Vaikka Zetterqvistillä ei ollut varsinaista kielentutkijan taustaa, hän vaikuttaa olleen innokas kielen ja kirjallisuuden harrastaja ja monikielisten pyrkimysten ihailija (Kunze 1970, 373).⁸ Zetterqvist ulotti keräilynsä alusta saakka ulkomaille (Haltsonen 1961), ja hänen intonsa kasvoi sitä mukaa, kun käännöksiä kertyi. Kesäkuuhun 1843 mennessä hän oli saanut kokoon 30 käännöstä (*Helsingfors Morgonblad* 12.6.1843). Joulukuussa 1845 kokoelma sisälsi käännöksiä noin 40 eri kielellä (Nervander 1845).

Tehokas verkostoituminen

Zetterqvistin onnistuminen hankkeessaan oli tehokkaan verkostoitumisen ansiota, mikä 1800-luvulla tarkoitti etenkin aktiivista kirjeenvaihtoa. Hän kirjoitti epäroimättä asiantuntijoille, jotka suhtautuivat hankkeeseen myönteisesti, lähettivät käännöksiä ja suosittelivat toisia asiantuntijoita.

Kuten edellä mainittiin, Zetterqvistin Franzénilta saamat suomen- ja ruotsinkieliset versiot toimivat lähtölaukauksena käännöskokoelmalle. Varhaisessa vaiheessa Adolf Ivar Arwidsson ja Clas Collan neuvoivat Zetterqvistiä ottamaan yhteyttä Sjögreniin, joka puolestaan auttoi häntä hankkimaan harvinaisia kieliversioita ja teki itsekin käännöksiä. Toinen tärkeä kontakti Suomessa oli Lönnrot. Kirjeessään Zetterqvistille 13.5.1845 (SKS 2017) tämä lähetti sananmuukaisen ruotsinkielisen käännöksen sekä kertoi liittävänsä mukaan Tarton viron

murteella laaditun ja latviankielisen käännöksen. Edelleen Lönnrot neuvoi Zetterqvistiä ottamaan yhteyttä Matthias Alexander Castréniin Venäjän alueen pienten kielten käännösten hankkimiseksi. Kirjeessään 4.7.1845 (mt.) Lönnrot kehotti Zetterqvistiä kirjoittamaan Kazanin yliopistoon, jossa oli useimpien Aasian kielten opettajia. Ruotsin puolelta esimerkkinä voi mainita muinaistutkija, hovimies ja kirjailija Nils Gabriel Djurkloun ja Ranskasta runoilija ja tutkija Thales Bernardin, joiden kanssa Zetterqvist kävi kirjeenvaihtoa 1850-luvulla (FR).

Konsulin palveluksessa Zetterqvistillä oli varmasti yhteyksiä ruotsalaiseen ja Ruotsissa asemapaikkaa pitävään ulkomaiseen diplomaattikuntaan, ja hän saattoi hyödyntää niitä käännösten hankkimiseksi. Hän sai esimerkiksi espanjalaisen poliitikon ja hallintomiehen Agustín Alfaro y Godínezin laatiman runomittaisen käännöksen Tukholmassa asemapaikkaansa pitäneen Espanjan asiainhoitajan välityksellä (Zetterqvistin kirje Lönnrotille 7.6.1845, SKS 2017). Ruotsin suurlähettiläs, kreivi H. E. Löwenhjelm puolestaan välitti hänelle Pariisista runoilija Adolphe Dumas'n laatiman, vapaamuotoisen ranskankielisen version (Zetterqvistin kirje Lönnrotille 24.12.1847, SKS 2017). Monikielisestä kirjeenvaihdosta – ruotsi, norja, tanska, Englanti, Saksa, Ranska – päätellen Zetterqvistillä oli monipuolinen kielitaito, mikä mahdollisti sujuvan kansainvälisen kommunikaation. Lisäksi järjestelmällinen lähestymistapa lienee sekin tehnyt positiivisen vaikutelman: hän painatti useaan otteeseen esittelylehtisiä lähetettäväksi kääntäjille.

Julkaisusuunnitelmat

Zetterqvist päätti jo varhain, että kokoelma julkaistaan. Vuoden 1844 suunnitelmien mukaan käännökset painettaisiin kunkin kielen omilla kirjasimilla, ja julkaisuun liitettäisiin historiallinen ja esteettinen esittelyteksti sekä käännösten pohjalta sävellettyjä lauluja (Zetterqvist 1844). Joulukuussa 1845 tavoitteena oli julkaista kokoelma, kun koossa olisi 100 käännöstä (Nervander 1845).

Leipzigiläinen F. A. Brockhaus AG oli kiinnostunut käännöskokoelman julkaisemisesta, mutta Zetterqvist ei suostunut kustantamon ehtoihin (Haltsonen 1961). Keräilijä kääntyi turkulaisen kustantajan Johan Wilhelm Lilljan puoleen, joka otti työn 800 riikintaalerin palkkiota vastaan syksyllä 1856 (Lilljan kirje Zetterqvistille 27.12.1856, FR; Johansson 1941, 75). Julkaistavan antologian otsikoksi oli määrä tulla ”Filologinen kartulaari. Monumentteja vertailevan kielentutkimuksen tarpeisiin. Suomalaisen runon käännöksiä lähes 400 elävälle ja kuolleelle idiomille, kaikkialta maailmasta mutta pääosin Euroopasta, koonnut C.G. Zetterqvist” (Zetterqvistin kirje Lilljalle 14.9.1857, SKS 2022; suom. MN).⁹

Painatustyössä ilmeni pian vaikeuksia. Itämaisilla kielillä laaditun käännöksen olisi pitänyt painattaa keisarillisessa valtionpainossa Pietarissa tai Wienissä, mikä olisi kasvattanut painokustannukset niin suuriksi, että odotettavissa

olevat myyntitulot eivät kattaisi kustannuksia (kirje Carl Magnus Garlanderille 14.1.1892, FR). Ensimmäinen korehtuuriarkki ilmestyi kesällä 1859, mutta sen jälkeen yritys raukesi (Haltsonen 1961, 217–218).

Käsikirjoitusaineisto

Painatushankkeen kaatumisen jälkeen aineisto oli pitkään kulkuteillä, kunnes se lunastettiin SKS:n arkistoon kustannusliike Wilénin perikunnalta 2000 markan hintaan vuonna 1930 (SKS:n johtokunnan kokouspöytäkirja 27.11.1930; Haltsonen 1961). SKS:n tänä vuonna julkaisema aineisto on kyseinen painatukseen tarkoitettu käsikirjoitus.

Käsikirjoitus sisältää kokoelmalle suunnitellun otsikon, sisällysluettelon sekä noin 400 käännöstä kieliryhmiin jaettuina. Omina ryhminään ovat esimerkiksi Ruotsin maakuntien murteet, saksankielisten alueiden kirjakielet ja murteet, romaaniset kielet ja murteet sekä kelttiläiset kielet. Murrekäännöksissä on usein rinnalla kääntäjän, jonkun muun asiantuntijan tai Zetterqvistin laatima ruotsin-, saksan-, ranskan- tai latinankielinen sananmukainen käännös. Jotkin käännökset on varustettu alaviitteillä tai muilla muistiinpanoilla, kuten esimerkiksi Ferdinand Johan Wiedemannin marinkielisessä versiossa. Osaan on Zetterqvist kirjoittanut huomioita paikasta, jonka murteella käännös on laadittu (esimerkiksi virolaisen Ruhnun saaren ruotsin murteella tehty käännös).

Käännösten lisäksi julkaistuun käsikirjoitusaineistoon sisältyvät Zetterqvistin kirjeet Lilljalle sekä Lilljan ranskaksi julkaisema esittelykirjelmä ”Collection de Linguistique comparée de Mr Zetterquist, ou Rune Finoise, traduite en près de 400 version en langues et idiomes divers”.

Eniten käännöksiä on luonnollisesti ruotsin kirjakielellä ja murteilla (118 kpl). Myös saksankielisiä käännöksiä on paljon (59 kpl). Kokoelmassa on käännöksiä sekä elävillä että kuolleilla kielillä ja murteilla, jälkimmäisten joukossa esimerkiksi gootti ja 800-luvun yläsaksa. Myös joitakin erityistapauksia on sisällytetty käsikirjoitukseen. Tällainen on kiertävien näyttelijöiden, nuorallatanssijoiden ja muiden esiintyvien taiteilijoiden italialainen ammattikieli.

On huomiota herättävää, miten myötämielisesti ajan tieteenekijät ja muut tunnetut henkilöt suhtautuivat Zetterqvistin hankkeeseen. Suomalaisten kääntäjien joukosta löytyvät Lönnroten lisäksi Franzén ja Topelius. Akateemisen maailman edustajia on kuutisenkymmentä, joukossa esimerkiksi Intian kielten tutkimuksen pioneereihin ja vertailevan uskontotieteen perustajiin kuuluva Max Müller (1823–1900) sekä monia saksalaisen kielitieteen edelläkävijöitä. Etenkin pohjoismaisten kääntäjien joukossa on paljon papistoa. Tämän joukon nykynäkökulmasta tunnetuin edustaja Franzénin ohella lienee Lars Levi Laestadius. Kirjailijoita on monta, esimerkiksi islantilaisen romaanitaiteen luoja Jón Thoroddsen (1819–1909), saksalainen runoilija ja prosaisti Emanuel Geibel (1815–1884) ja italialainen runoilija Aleardo Aleari (1812–1878). Kaikki kääntäjät

eivät olleet yliopistokoulutuksen saaneita sivistyneistön edustajia: esimerkiksi taalanmaalainen Matts Ersson oli talonpoika ja Karlsruheen murteella tehdyn käännöksen lähettänyt kansanrunoilija ja kirjailija Christoph Vorholz (1801–1865) alun perin leipuri.

Zetterqvistin käännösaineisto on liian hajanainen ja sattumanvarainen, jotta sillä olisi varsinaista kielentutkimuksellista arvoa. Se on kuitenkin kiehtova esimerkki 1800-luvun kieliharrastuksista. Hanke myös vaikutti siihen, mistä *Helsingfors Morgonblad* uumoili kesällä 1843, eli suomalaisen kansanrunon tunnetuksi tekemiseen ulkomailla – ainakin ”Jos mun tuttuni tulisi” -runon osalta. Julkaisusuunnitelmien kariutumisesta huolimatta Zetterqvistin kielihankkeella oli selkeä vaikutus runon maineeseen.

Viitteet

1 Tämä essee pohjautuu osin SKS:n blogissa helmikuussa 2022 julkaistuun tekstiin, ks. Niku 2022.

2 Acerbin matkakertomus on Doriassa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2010-00003247>.

3 ”Jos mun tuttuni tulisi” -runosta kansanrunoudessa ja sen julkaisuhistoriasta enemmän, ks. Kallio 2022.

4 Skjöldebrandin matkakertomus on Doriassa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2010-00003248>.

5 Romantiikan innostuksesta kansankieleen ja -runouteen on kirjoitettu paljon. Ruotsin osalta ks. esim. kirjallisuushistoriat Hägg 1996; Schück & Warburg 1929.

6 ”Ce chant, qui est une réminiscence de l'état de simplicité et d'innocence où se trouvaient jadis les nations et les langages antiques [-]; mais malgré sa simplicité, il n'en renferme pas moins des pensées fort belles, et véritablement originales, ce qui, en

général, est également le cas avec la poésie antique et populaire du Nord, puisqu'elle se distingue toujours par un caractère énergique, noble et naturel, joint à un sentiment de chaleur et d'affection profondes.”

7 ”Où trouver, par exemple, une pensée plus sublime que celle de la seconde stance, où cette Sapho, quoique n'étant pourtant pas de Lesbos, donne sous l'inspiration du moment, l'essor aux brûlants sentiments de son coeur.”

8 Myöhemmin Zetterqvist keräsi kielitieteellisessä mielessä merkittävän kirjaston (Carlander 1904).

9 ”Cartulaire philologique. Monuments pour servir à l'Etude de la Linguistique comparée ou Traductions d'une Rune Finnoise en près de 400 Idiomes morts et vivants, de toutes les parties du Monde, mais principalement de l'Europe, Rassemblées par C. G. Zetterquist.”

Kirjallisuus

- Carlander, Carl Magnus 1904. *Svenska bibliotek och ex-libris*, 4(1). Stockholm: Förlagsaktiebolaget Iduna.
- En Finsk Runa, öfversatt på alla världens språk. *Helsingfors Morgonblad* 12.6.1843. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/392942> (27.1.2022).
- Finska Runan. Samling av komparativ språkforskning* [=FR]. Arkistoaineisto, Göteborgs universitetsbibliotek, handskriftssamlingar.
- Haltsonen, Sullo 1961. C. G. Zetterqvist ja suomalainen runo. *Kalevalaseuran vuosikirja* 41, 208–220.
- Hägg, Göran 1996. *Den Svenska litteraturhistorien*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Johansson, J. Viktor 1941. *Göteborgs stadsbiblioteks handskriftssamling: en översikt*. Göteborg: Elanders Boktryckeri Aktiebolag.
- Kallio, Kati 2022. Jos mun tuttuni tulisi. Verkkojulkaisussa *Jos mun tuttuni tulisi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. https://editiot.finlit.fi/exist/apps/tuttuni/artikkeli_kallio.xml (30.3.2022).
- Knuuttila, Seppo & Timonen, Senni 2002. If the One I Know Came Now. Teoksessa *Myth and Mentality: Studies in Folklore and Popular Thought*. Ed. Anna-Leena Siikala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 247–271. DOI: <https://doi.org/10.21435/sff.8>.
- Kunze, Erich 1970. Nachklänge von Goethes "Finnischem Lied": Die Versionen von Geibeil und J. G. Seidl sowie ahd. und mhd. Bearbeitungen. *Neuphilologische Mitteilungen* 71(3), 372–388. <https://www.jstor.org/stable/43342562>.
- Litteratur. Hr Zetterqvists komparativa språksamlingar. *Aftonbladet* 15.8.1855. <https://tidningar.kb.se> (27.1.2022).
- Nervander, Johan Jakob 1845. Runo-öfversättningar. *Saima* 11.12.1845. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/422262?page=2> (27.1.2022).
- Niku, Maria 2022. Kauppakirjanpitäjän eriskummallinen idea. Blogi-teksti. <http://neba.finlit.fi/blogi/kauppakirjanpitajan-eriskummallinen-idea/> (8.6.2022).
- Philologie. *Revue Suédoise. Publiée par J.-E. Kramer. 1ère année: 1858*. N:o 3, 59–63. <https://play.google.com/store/books/details?id=k9RAAAAcAAJ> (11.4.2022).
- Schück, Henrik & Karl Warburg 1929. *Illustrerad Svensk Litteraturhistoria. Tredje, fullständigt omarbetade upplagan utgiven af Henrik Schück. Femte delen: Romantiken*. Stockholm: Hugo Gebers Förlag.
- SKS 2017. *Elias Lönnrotin kirjeenvaihto* [verkkojulkaisu]. <http://lonnrot.finlit.fi> (27.1.2022).
- SKS 2022. *Jos mun tuttuni tulisi* [verkkojulkaisu]. <https://editiot.finlit.fi/exist/apps/tuttuni> (1.4.2022).
- SKS:n johtokunnan kokouspöytäkirja 27.11.1930. Kotelo 26. SKS:n arkisto, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelma (SKS KIA). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto.
- Zetterqvist, Carl Gustaf 1844. Réflexions relatives à la chanson (Rune*) Finoise, mentionnée plus haut. Omakustanne, arkistoaineistossa *Finska Runan. Samling av komparativ språkforskning*. Göteborgs universitetsbibliotek, handskriftssamlingar.
- 1853. Remarques diverses sur cette Runa finoise. Omakustanne, arkistoaineistossa *Finska Runan. Samling av komparativ språkforskning*. Göteborgs universitetsbibliotek, handskriftssamlingar.